

9-маъруза

Қарорлар қабул қилиш масаларининг классификацияси

Режа

1. Туркумланиш ҳақида.
2. Оқилона қарор қабул қилиш назарияси.
3. Математик дастурлаш назарияси.

***Калит сўзлари.** Аниқлик, хавф, ноаниқлик, - эҳтимоллар назарияси, ўйинлар назарияси вариацион ҳисоблаш назарияси, тасодифий жараёнлар назарияси.*

Туркумланиш асосан 3 белги бўйича амалга оширилади:

- 1) Мақсад ва оптималлик меъзонларининг мавжудлиги ва сони;
- 2) Меъзонинг ва чекловларнинг вақтга боғлиқлиги ёки боғлиқ эмаслиги;
- 3) Тасодифий ва ноаниқ омилларнинг мавжудлиги, буни аниқлик-хавф ва ноаниқлик белгиси дейилади. Қуйида қарор қабул қилиш масалаларининг туркумланиши ва уларни ечиш усуллари схемаси келтирилмоқда.

Аниқлик, хавф, ноаниқлик белги бўйича масалалар 3 катта гуруҳга бўлинади:

- 1) Аниқлик шароитида қарор қабул қилиш масалалари. Улар учун қабул қилган қарор ва унинг натижаси ўртасида аниқ боғлиқлик мавжуд.
- 2) Хавф мавжудлигидаги қарор қабул қилиш масалалари. Бунда қабул қилинган қарор мавжуд бўлган натижалар тўпламидан бирига тўғри келади ва эҳтимоллар назарияси бўйича натижаларнинг пайдо бўлиши эҳтимоли шахсга аввалдан маълум бўлади.
- 3) Ноаниқлик шароитида қарор қабул қилиш. Бунда қабул қилинган қарор натижалар тўпламидан бирига тўғри келиб натижаларнинг пайдо бўлиши эҳтимоли маълум эмас.

Қарор қабул қилиш кўп ҳолатларда мақсаднинг турли бўлиши, манфаатларнинг хилма-хиллиги, қарор қабул қилувчи шахснинг билими, тажрибаси, психологик ҳолати ҳисобга олинган ҳолда амалга оширилади. Жамоавий қарор қабул қилишда жамоада ўзаро боғлиқлик қанчалик мустаҳкам бўлса, қарорнинг таъсири жамоа учун ҳам, унинг ҳар бир аъзоси учун ҳам шунчалик кучли бўлади.

Қарор қабул қилувчи шахснинг лавозими қанчалик кучли бўлса, қарор оқибатлари шунчалик кучли бўлади.

Мураккаб ҳолларда қарор қабул қилиш учун илмий-меъёрий, ташкилий, техник қўллаб-қувватлаш талаб этилади.

Қарор қабул қилишга икки хил ёндашиш мумкин : 1) оқилона қарор қабул қилиш назарияси асосида 2) психологик ёндашиш асосида.

Оқилона қарор қабул қилиш назарияси қандай қарорни оқилона адолатли дейилади ва бундай қарор қандай қабул қилинади деганда психологик ёндашишда шахслар қандай ҳолатда қарор қабул қилишади ва қандай хатоларга йўл қўяди деган масалалар ёритилади.

Мураккаб ҳолатларда иккала ёндашиш ҳам ҳисобга олинади, чунки қарор қабул қилиш учун шахснинг психологик жиҳатлари математик моделга киритилиши керак бўлади.

3) Қарор қабул қилишда шароит, мақсадлар, мумкин бўлган қарорлар ҳақида маълумот бўлиши керак. Қарор қабул қилишда қатнашувчи томонларнинг манфаатлари

ҳисобга олинади. Мақсад ягона бўлганда томонлар манфаати бир хил бўлади ва қарор қабул қилиш фақат техник муаммоларга дуч келади. Мақсадлар

Математик дастурлаш назарияси.

- эҳтимоллар назарияси, математик дастурлаш масаласи ва эксперт тизимлари
- Ўйинлар назарияси. Оптималлик назарияси, эксперт тизимлари.
- Вариацион ҳисоблаш назарияси. Оптимал тизимлар назарияси.
- Тасодифий жараёнлар назарияси. Бошқарув тизимлари назарияси, эксперт тизимлар.
- эксперт тизимлар, ўйинлар назарияси.
- Кўп меъзонли қарор қабул қилиш масалалари назарияси ва эксперт тизимлар.

Саволлар

- 1. Туркумланиш белгилари ва турлари.**
- 2. Қарор қабул қилишда нечта ёндашиш мавжуд?**
- 3. Математик дастурлаш назарияси.**